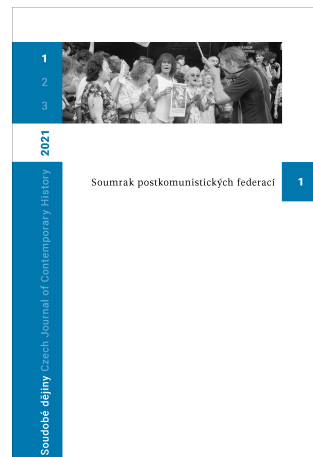

Citation style

Vácha, Dalibor: review of: Natalya Chernyshova, *Soviet Consumer Culture in the Brezhnev Era*, London: Routledge, 2013, in: *Soudobé dějiny*, 2015, 3-4, p. 618-619, DOI: 10.15463/rec.584643658

First published: *Soudobé dějiny*, 2015, 3-4

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

a nikdy jeho cílem. Pokud někdo podniká, aby vydělal hodně peněz, a kromě nich po sobě nic nezanechá, žil zbytečně.“ (s. 146)

Rozhovor Petra Placáka s Ladislavem Horáčkem, doplněný hezkou obrazovou přílohou, vtáhne především pamětníky, kteří žili ve stejné době, chodili do stejných hospůdek a potkávali stejné lidi. Připoutá ale dozajista také zájem profesionálních historiků i širší čtenářské obce, především příznivců dobrých knih. Ano, Ladislav Horáček byl v leccčem samorostle osobitý a břitce vyhraněný – od žádného politika by nikdy nevzal žádné vyznamenání, ale od kardinála Dominika Duky je přijal (s. 105), fandit milované fotbalové Slavii přestal poté, co ji koupil svérázný podnikatel a „pravicový“ politik Aleš Řebíček (s. 92), a s nedůvěrou hleděl na (téměř všechny) předlistopadové komunisty. „Devadesát osm procent lidí, kteří byli před listopadem v KSČ, byli křiváci všech křiváků, což se dokonale vyjevilo po listopadu 1989,“ píše rezolutně v souvislosti s hodnocením jednoho svého bývalého spolupracovníka (s. 118). Jeho charakteristiky některých jednotlivců by věru nemohly zaznít v nedělní dívčí škole. Dodejme, že s Placákem shlížejí spíše skepticky také na akademickou vědu. Pohled do Horáčkovy světa, dialogicky umně zprostředkovaný Petrem Placákem, ovšem podle mě navozuje především tázání po smyslu života, otázky po podstatě lidské existence a člověčího štěstí, otázky, které má smysl si stále klást.

Jiří Křestán

CHERNYSHOVA, Natalya: *Soviet Consumer Culture in the Brezhnev Era*. London – New York, Routledge 2013, 290 stran, ISBN 978-0-203-36202-0.

Je příznačné, že kniha začíná sugestivní otázkou „Nebylo něco shnilého ve státě sovětském?“ a vtípem o Brežněvovi, jak přivede poprvé do svého sídla matku, ukáže jí luxusní auta, skvělé vybavení na dače a matka se na závěr zeptá: „Co budeš dělat, až se

vrátí komunisti?“ Autorka tak připomíná rozpor mezi oficiální marx-leninskou propagandou a realitou pohlavárů hromadících pozemské statky, současně se ale opírá o výpovědi pamětníků, kteří považovali éru Leonida Iljiče Brežněva za poměrně příznivou z hlediska lepší dostupnosti předmětů denní spotřeby (samozřejmě v kontextu sovětské reality). Přínosem úvodní části knihy je v každém případě analýza dosavadní literatury k tématu spotřebitelské kultury v Brežněvově éře (1964–1982). Jinak je kniha rozdělena do sedmi kapitol, jejichž názvy dobře korespondují s obsahem.

První dvě kapitoly (Mezi selháním a úspěchem: ekonomika a konzumentská politika v Brežněvově době, Nové definice norem socialistického konzumu) jsou koncipovány více obecně a zabývají se rozsáhlejšími, z hlediska tématu základními pojmy. Autorka studuje problematiku komplexně, neopomíjí vývoj cen, strukturální změny ve výrobě i dovozu a dochází k závěru, že Brežněvova éra sovětskému spotřebiteli postupně vytvořila mnohem přátelštější prostředí s neporovnatelně většími možnostmi než dříve. K pramenům, které používá, patří i vtipy, dokonce analyzuje beletrii nebo filmovou tvorbu a odraz konzumerismu v nich, současně nerezignuje na vymezování používaných termínů. Symbolem zmíněné proměny by mohla být věta z jakési brožury vydané roku 1983, která by se o dvě desetiletí dříve nemohla v oficiálním tisku objevit: „Blahobyt jednotlivce je hlavním cílem stranické ekonomické politiky.“ (s. 18)

Následující kapitoly jsou mnohem konkrétnější a zabývají se nakupováním včetně neodmyslitelných úplatků či front (Nakupování jako způsob života: zážitky a hodnoty sovětských zákazníků), kdy se konzumerismus ukazuje nejen jako symbol, ale také jako motor ekonomické, a hlavně sociální změny. Autorka neopomíjí generační faktor v přístupu ke spotřebě a definici spotřebitelů (Struktura spotřeby: třída a generace), kdy ukazuje na dynamické změny v závislosti na věku. Následující dvě kapitoly spolu úzce souvisejí: první (Od „skromného“

k „módnímu“: nové postoje k oblečení a módě) pojednává o socialistické sovětské módě, jejím vývoji a střetu se západním, případně jen zahraničním (jugoslávským, československým) světem; druhá (Zavřít dveře před socialismem: nábytek a interiéry) o touze vylepšovat domácnost, která někdy přerůstala do karikatury sebe samé. V závěrečné kapitole (Technologie v domácnosti brežněvovské éry) se jistě pamětníkům připomene fakt, že mít peníze například na televizní přístroj nutně neznamenalo možnost si ho koupit, a že tedy kvalitní spotřební zboží mělo vyšší (nejen) symbolickou hodnotu, než byla jeho nominální cena.

Mnohotvárný konflikt mezi konzumenty, jejich očekáváním, stavem výroby a trhu, propagandou týkající se výkonnosti průmyslu a zároveň zdánlivě všudypřítomným marx-leninským diskurzem vytváří poměrně nepřehlednou situaci, kterou se (pochopitelně) nedařilo rozkrýt ani státem monitorovanému masovému umění (literatura, film, časopisecké vtipy), s nímž autorka operuje; je proto namístě, že využila mnoha jiných pramenů. Zůstává však otázkou, zda se tyto poměry podařilo autorce dostatečně analyzovat na nepřilíš velkém rozsahu necelých dvou set stran vlastního textu (nepočítaje v to soupis pramenů a literatury apod.); krátkost (a někdy bohužel i zkratkovitost) této knihy je tak jejím možná jediným zásadnějším neduhem.

Dalibor Vácha

MACEK, Jiří: *Vítězslava Kaprálová*. Autorská spolupráce: Jaroslava Macková a Josef Kaprál. Druhé, rozšířené a upravené vydání. Průhonice, Litera Proxima 2014, 274 s., ISBN 978-80-260-7065-8.

Česká skladatelka a dirigentka Vítězslava Kaprálová (1915–1940) představuje pro hudebního spisovatele Jiřího Macka téma vskutku celoživotní. Monografii o ní mu vydal Svaz českých skladatelů již v roce 1958. Je dobře, že se před nedávnem nechal pře-

svědčit členy Společnosti Vítězslavy Kaprálové a uvolil se k textu po dlouhých letech vrátit. Výsledkem je monografie doplněná a revidovaná. Autor v ní mohl využít nových odborných prací i memoárových textů (zejména vzpomínek jejího manžela, spisovatele Jiřího Muchy, vydaných pod názvem *Podivné lásky* v roce 1988 v nakladatelství Mladá fronta), ale mohl nahlédnout taktéž do archivních pramenů, jež byly v době psaní první verze knihy neznámé či badatelům nepřístupné. Jde o soubory korespondence, ale také o deníky Vítězslavy Kaprálové, vypovídající o její tvorbě a práci, ale rovněž o jejím osobním vnitřním světě. Kromě fondů archivu hudebního oddělení Moravského zemského muzea v Brně autor využil archivu skladatelčina bratrance Josefa Kaprála i jeho paměti, jejichž části zakomponoval přímo do knihy.

Existovala ovšem ještě jedna příčina, proč zůstala původní monografie ochuzena o některé informace. Lze to demonstrovat na příkladu, jež autor popisuje slovy: „O jejím celoživotním vztahu k Bohuslavu Martinů, který se později stal výrazným podnětem zájmu řady publicistů, bylo vhodné vzhledem k žijící paní Charlotě Martinů, se kterou jsme měli v naší republice velmi dobré přátelské vztahy, taktně psát jen velmi citlivě.“ (s. 7) Jiří Macek (ročník 1932) totiž náleží ke generaci, které se dostalo slušného vychování, jehož zásady si většina vrstevníků přenesla přes roky válečné i přes brutalitu počátku 50. let. Ohled na živé lidi dokázal Jiří Macek při psaní první verze monografie nadřadit nad vlastní slávu spisovatelskou. Dodejme, že takt prokázal i při přípravě druhého vydání knihy, kdy již mohl psát o některých skutečnostech otevřeně.

Mackova kniha je poctivým vyprávěním příběhu, což je vlastně docela osvěžující v záplavě biografii všelijak a někdy trochu podivně se vyrovnávajících s (post)moderními metodologickými teoriemi a podněty. Mackův příběh není možná ve všech místech plynulý, občas se zadrhne a vrací, uvízne v tůňkách dlouhých citací, ale svým obsahem je strhující. Knihu autor rozčlenil docela